Carmen Mîrzea Vasile

CE ÎNSEAMNĂ ADVERB DE MOD?

1. PRECIZĂRI PRELIMINARE. OBIECTIVE

Adverbele de mod alcătuiesc o clasă semantică tradițională[1], stabilită intuitiv, eterogenă, şi reprezintă realizarea prototipică a circumstanţialului de mod[2], care caracterizează calitativ procesul comunicat de verb[3].

În acest articol, ne vom opri asupra adverbelor de mod intrapredicative endofrastice[4] care se raportează sintactic la verb (nu şi la adjectiv sau la alt adverb). Fără a descrie detaliat, aşa cum ar presupune multe aspecte ale acestei teme, vom arăta în ce constă eterogenitatea clasei adverbului de mod, făcând referire la domeniul semantic, la tipul de adjectiv-sursă, la parafrazare, la tipul de interferențe (sintactico-)semantice, la tipul de calificare a procesului.

2. ADVERBUL DE MOD INTRAPREDICATIV – O CLASĂ ETEROGENĂ

În GALR II: 523–525 sunt prezentate câteva aspecte semantice legate de circumstanţialul de mod propriu-zis (valabile deci şi pentru adverbul de mod): cuprinderea semantică; solidaritatea mai mare cu verbul modificat, în comparaţie cu circumstanţialele de loc şi de timp; restricțiile semantice față de verbul-centru; subtipurile semantice ale caracterizării modale. De asemenea, circumstanţialul de mod este definit ca „exprimând o caracterizare sau indicând o circumstanță (alta decât cea spațială sau temporală) a unui proces, rar a unei predicații semantice de

[1] Din triada ontologică *(loc – timp) – mod*.
[2] GALR II: 596.
[3] GALR I: 448, 523.
[4] Distincția intrapredicativ – extrapredicativ este sintactică: adverbul integrat în frază, neseparat intonativ de restul enunțului este intrapredicativ, iar cel neintegrat în frază, separat intonativ de restul enunțului este extrapredicativ (vezi Guimier 1996: 5). Distincția endofrastic – exofrastic este una semantico-pragmatică: adverbul care funcționează endofrastic este constituent intern al frazei, afectează conținutul semantic al domeniului său, participă la construirea sensului referențial al enunțului, în timp ce adverbul care funcționează exofrastic este un constituent extern al frazei, nu participă la construirea sensului referențial al enunțului, ci reprezintă urme ale intervenției enunțătorului în actul de limbaj (vezi Guimier 1996: 5–7). Nu există o suprapunere completă intrapredicativ – endofrastic şi extrapredicativ – exofrastic; de exemplu, în propoziția: ***Brusc,*** *toată lumea tăcu*, adverbul este extrapredicativ endofrastic.

BDD-A602 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:28 UTC)

tip adjectival”[5]. În cele ce urmează, vom completa şi detalia această descriere pentru adverbul de mod din grupul verbal.

2.1. Domeniul semantic al adverbului de mod

Adverbele avute în vedere se raportează sintactic la verb.

Din punct de vedere semantic, adverbele de mod pot face referire, în afară de procesul exprimat de verb, şi la alte elemente ale enunțului.

Multe adverbe de mod cuprind în domeniul lor semantic subiectul (*inteligent, isteț, trist, vesel* etc.); acestora le corespund în structura de adâncime adjective în poziția de predicativ suplimentar.

(1) *Maria mi-a vorbit **ferm**.* („modul de a vorbi este ferm; Maria este fermă”)
(2) *Razele soarelui mângâiau **delicat** stânca.* („mângâierea este delicată; razele soarelui sunt delicate”)
(3) *Elevii răspundeau **inteligent**.* („răspunsurile sunt inteligente; elevii sunt inteligenți”)
(4) *Câinii lătrau **amenințător**.* („lătratul este amenințător; câinii sunt amenințători”)

Unele adverbe de mod se raportează semantic la verb şi la complementul lui direct.

(5) *Ion aude **clar** vocea Mariei.* („modul de a auzi este clar; vocea este clară”)
(6) *Prezentatoarea pronunță **greşit** numele străine.* („modul de a pronunța este greşit; numele străine sunt greşite”)
(7) *Teroriştii construiesc **artizanal** bombe.* („modul de a construi este artizanal; bombele sunt artizanale”)

Domeniul semantic al adverbului de mod poate cuprinde concomitent şi verbul, şi subiectul, şi complementul direct.

(8) *Dictatorul formulează **brutal** cererea.* („formularea este brutală; dictatorul este brutal; cererea este brutală”)

Există situații când suportul sintactic, verbul, nu intră în domeniul semantic al adverbului de mod intrapredicativ, ci este doar un „vehicul” de transmitere a sensului adverbului; de obicei, acest lucru se întâmplă când adverbul caracterizează rezultatul unui proces (9–11) sau complementul intern[6] al unui verb (11–14).

(9) *Bunicii au vopsit poarta **albastru***. („poarta, după vopsire, este albastră; *modul de a vopsi este albastru”)

[5] GALR II: 523.

[6] Creția (1956) descrie complementul intern (complementul direct al unui verb tranzitiv – *a cânta un cântec* – sau intranzitiv – *a lupta o luptă*) din română. Vom folosi, în acest articol, termenul de „complement intern” într-o accepție mult mai largă, referindu-ne la tot ceea ce poate încorpora un verb, nu numai la complementul direct încorporat, şi subordonându-i şi complementul direct nelexicalizat (al unor verbe folosite deci absolut); în această accepție, uneori inclusiv rezultatul unui proces poate fi considerat complement intern (*a tunde scurt = a face părul scurt*, unde *părul scurt* este rezultatul acțiunii de a tunde).

BDD-A602 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:28 UTC)

(10) *Gazdele au deschis uşa **larg**.* („deschizătura uşii este largă; *modul de a deschide uşa a fost larg")
(11) *Frizerul tunde **scurt** fetiţa.* („părul fetiţei după tundere este scurt; *modul de a tunde este scurt")
(12) *Maria găteşte **gras**.* („mâncarea gătită de Maria este grasă; *modul de a găti este gras")
(13) *Bolnavii aceştia mănâncă **naturist**.* („mâncarea/hrana este naturistă; *modul de a mânca al bolnavilor este naturist; bolnavii sunt naturişti")
(14) *Firma Sony vinde **scump**.* („produsele firmei Sony sunt scumpe; *modul de a vinde al firmei Sony este scump; firma Sony este o firmă scumpă")

2.2. Adverbul de mod calificativ vs adverbul de mod categorial

Foarte multe adverbe de mod provin din conversiunea adjectivelor; deşi în cazul adjectivelor este clasică împărţirea semantică în adjective de tip calificativ şi adjective de tip categorial, această distincţie nu s-a transferat şi asupra adverbelor cu origine adjectivală. Şi, totuşi, adverbele provenite din adjective categoriale (exemplele 15–19) se disting de adverbele de mod „propriu-zise", pur calificative (exemplele 20–22).

(15) *Medicii au intervenit **chirurgical**.*
(16) *Aparatele funcţionează **electromagnetic**.*
(17) *Aceste ONG-uri nu discriminează **rasial**, ci promovează egalitatea.*
(18) *Fascismul a promovat **ideologic** naţionalismul extremist.*
(19) *Ipoteza nu a fost verificată **ştiinţific**.*
(20) *Maria se îmbracă **interesant**.*
(21) *Maria se gândea **serios** să fugă de acasă.*
(22) *Ioana Popescu a condus firma **autoritar**.*

Dacă sensul lor nu se abstractizează, trecând spre calificare (precum în: *se comportă **barbar**, vorbeşte **teatral**, răspunde **flegmatic***), adverbele categoriale păstrează de la adjectivele-sursă câteva trăsături distinctive care ar putea autoriza folosirea etichetei de *circumstanţial de mod de tip categorial*, alături de cea de *circumstanţial de mod de tip calificativ*:

– au o valoare de clasificare, de identificare, specifică adjectivelor din care provin; nu exprimă o circumstanţă modală, o calificare a predicaţiei, ci o categorizare a ei, o restrângere[7];

– nu sunt gradabile (**aparatele funcţionează **foarte electromagnetic***);

– nu se pot coordona cu adverbe de mod „propriu-zise" (**lucrează **manual şi/sau foarte frumos***);

– cumularea unui adverb de mod categorial cu unul de mod propriu-zis este firească (*lucrează **manual foarte frumos***, dar **lucrează eficient frumos, */?construieşte **manual artizanal***).

[7] GALR II: 525 enumeră printre principalele tipuri semantice ale caracterizării modale şi „proprietăţi categoriale (*Cercetează **analitic***.) [...] ale procesului, dependente de semantica verbului".

BDD-A602 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:28 UTC)

2.3. Parafrazarea adverbului de mod prin expresii lexicale

Cele mai frecvente expresii lexicale sinonime cu adverbul de mod sunt construite cu substantivele *mod/chip/fel*; adverbele în discuție nu au un comportament unitar în ceea ce privește parafrazarea.

Glosarea cu categorizatorul adverbial de tip „mod" (*în mod, într-un mod, în modul, în maniera/ă, într-o manieră, în chip, într-un chip, în chipul* etc.) caracterizează adverbele care au în domeniul lor semantic și subiectul (1'–4') și, în general, pe acelea care se raportează semantic și la complementul direct (5'–8').

(1') *Maria mi-a vorbit* ***ferm/în mod ferm***.
(2') *Razele soarelui mângâiau* ***delicat/în mod delicat*** *stânca.*
(3') *Elevii răspundeau* ***inteligent/în mod inteligent***.
(4') *Câinii lătrau* ***amenințător/în chip amenințător***.
(5') *Ion aude* ***clar/în mod clar*** *vocea Mariei*.
(6') *Prezentatoarea pronunță* ***greșit/în mod greșit*** *numele străine.*
(7') *Teroriștii construiesc* ***artizanal/în mod artizanal*** *bombe.*
(8') *Dictatorul formulează* ***brutal/în mod brutal*** *cererea.*

Unele adverbe de mod care au în domeniul lor semantic complementul direct nu pot primi parafraze precum cele anterioare:

(23) *Ana vinde* ***scump/*în mod scump*** *apartamentul*.
(24) *Mama găteşte* ***gras/*în mod*** *gras sarmalele*.

Aproape sistematic, adverbele care se referă la rezultatul unui proces (25–27) sau la complementul intern al unui verb (28–29) nu pot fi echivalate cu expresii lexicale adverbiale:

(25) *Patiserul frământă aluatul* ***tare/*în mod tare***.
(26) *Ion închide borcanele* ***strâns/*în mod strâns***.
(27) *Maria a vopsit poarta* ***roşu/*în mod roşu***.
(28) *Minerul dormea* ***adânc/*în mod adânc***.
(29) *Un magazin on-line vinde* ***mai ieftin/*în mod mai ieftin*** *decât unul clasic.*

Unele adverbe de mod categoriale intrapredicative pot fi parafrazate prin expresii cu *în mod* (30–31), acceptând în unele cazuri și glosarea cu ajutorul sintagmei *din punct de vedere* (32–33)[8]; altele o acceptă pe aceasta din urmă, dar nu și pe cea de tip „mod" (34–35).

(30) *Maria a acționat* ***moral/în mod moral/*din punct de vedere moral***.
(31) *Maria a lucrat* ***manual/în mod manual/*din punct de vedere manual*** *fața de masă.*

[8] Parafrazarea prin expresii de tip modal și cea prin expresii de tip categorial nu sunt sinonime perfecte; contextul mai larg privilegiază una dintre aceste expresii: *Dacă doriți să nu credeți, oricâte argumente ar aduce creştinismul,* ***în mod ştiințific*** *nu îl putem dovedi pe Dumnezeu*, www.romanialibera.com („prin metodele științei"); *Atât de mulți oameni care trăiesc în secolul al XX-lea îmbrățișează părerea că, dacă un lucru nu poate fi dovedit* ***din punct de vedere ştiințific****, el nu este adevărat*, tomoiaga.ro. („din perspectivă științifică").

BDD-A602 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:28 UTC)

(32) *Sistemul funcționează* ***electronic/în mod electronic/din punct de vedere electronic***.
(33) *Ipoteza nu a fost verificată* ***ştiinţific/în mod ştiinţific/din punct de vedere ştiinţific***.
(34) *Întâmplarea l-a dezorientat* ***moral/din punct de vedere moral/*în mod moral***.
(35) *Fizicianul cuplează* ***magnetic/din punct de vedere magnetic/*în mod magnetic*** *bobinele*[9].

2.4. Adverbul de mod – interferențe (sintactico-)semantice

Circumstanțialul de mod, realizat prototipic prin adverb, are multe suprapuneri cu alte poziții sintactice, în special cu cele de tip circumstanțial (stabilite pe criterii semantice)[10]. Limitele mult mai laxe ale clasei în discuție sunt fireşti, având în vedere definirea inerent vagă a categoriei ontologice a modului (caracterizare calitativă a procesului) şi varietatea practică a „tipurilor" de mod.

Un proces poate fi precizat – în afară de circumstanțialul de mod, care aduce informații calitative –, şi de **circumstanțialul cantitativ**[11], care cuantifică procesul, şi de **circumstanțialul instrumental**, care exprimă mijlocul de producere a procesului[12]. Pentru că distincția cantitativ – calitativ nu se poate face întotdeauna şi pentru că realizarea instrumentală a unui proces este, de fapt, un mod particular de caracterizare a lui, aceste trei circumstanțiale procesuale interferează foarte mult. Astfel, adverbele *repede, încet, tare, puternic, ferm, grav, considerabil, admirabil* etc. pot aduce precizări graduale procesului[13] şi, ca şi cele din exemplele (36)–(37), pot fi considerate şi circumstanțiale de mod, şi de cantitate.

(36) *Pentru că muncitorii au încărcat-o* ***greu****, barca s-a scufundat*.
(37) *A rezolvat* ***complet*** *tema*.

În enunțurile (38)–(41), cuvintele marcate exprimă modul de tip instrumental[14].

(38) *Frații comunică* ***telefonic***.
(39) *Rudele se anunțau* ***telegrafic*** *când avea loc un eveniment.*

[9] Spre deosebire de GALR II: 556 („Când este realizat adverbial, circumstanțialul de relație poate fi uneori confundat cu un circumstanțial de mod. Enunțul *Gândesc politic* poate fi interpretat fie „Gândesc din punct de vedere politic", fie „Gândesc în mod politic"."), considerăm că, în interiorul grupului verbal, dacă adverbul nu este separat intonațional, parafrazarea de tip categorial (cu *din punct de vedere*, nu şi cu *vorbind*) nu implică în mod necesar considerarea adverbului circumstanțial de relație.

[10] Ne vom referi numai la valorile interferente (simultane, amalgamate), nu şi la alunecările spre alte clase semantico-sintactice, de tipul: *Rezolvă problema* ***altfel*** (modal) vs *Mănâncă,* ***altfel****, nu pleci la joacă* (profrază condițională). Vom omite şi adverbele relative şi interogative, care au o situație specială.

[11] În unele gramatici, circumstanțialul cantitativ a fost inclus în cel de mod (GALR II: 545).

[12] GALR II: 488.

[13] Vezi şi GALR II: 525.

[14] GALR nu menționează şi adverbul ca realizare a circumstanțialului instrumental (capitolul „Circumstanțialul instrumental", GALR II: 537–540), dar nici nu îl exclude (GALR II: 490). În bibliografia românească, Craşoveanu (1980) argumentează introducerea adverbelor de acest tip ca subclasă a circumstanțialului instrumental.

BDD-A602 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:28 UTC)

(40) *Am urmărit* ***microscopic*** *modificarea celulară.*
(41) *Construieşte graficele* ***computerizat****.*

Adverbele categoriale de tipul celor de la (38')–(41') admit cumularea cu un adverbial de mod calificativ (vezi şi *supra* 2.2), care se raportează global la grupul verbal.

(38') *Fraţii comunică* ***mai bine telefonic*** *decât faţă în faţă.* [[comunică telefonic] mai bine]
(39') *Rudele se anunţau* ***telegrafic cu promptitudine*** *când avea loc un eveniment.* [[se anunţau telegrafic] cu promptitudine]
(40') ***Cu mare atenţie****, am urmărit* ***microscopic*** *modificarea celulară.* [[am urmărit microscopic] cu mare atenţie]
(41') *Construieşte* ***mai corect*** *graficele* ***computerizat****.* [[construieşte computerizat] mai corect]

Şi situarea spaţială sau temporală, în unele cazuri, poate fi considerată un tip particular de exprimare a modului verbal. Adverbele de tipul *acvatic, anaerob, apical, interzonal, intervertebral, intramuscular, local, maritim, regional, subteran* pot fi considerate şi circumstanţiale de mod, şi **circumstanţiale de loc** (42–45). Adverbele precum *antebelic, antum, anual, lunar, periodic, postbelic, postum, săptămânal, zilnic* pot fi interpretate atât ca modale, cât şi ca **temporale** (46–49); de asemenea, adverbele care exprimă proprietăţi de tip aspectual (*continuu, dintr-odată, iarăşi, îndelung, întotdeauna, mereu, mai, necontenit, neîncetat, neîntrerupt, tot* etc.) se află la interferenţa dintre mod şi timp (50–52)[15].

(42) *Acest vertebrat trăia numai* ***acvatic***.
(43) *Au transportat marfa* ***maritim***.
(44) *Injecţia a fost administrată* ***intramuscular***.
(45) *O parte din economie funcţionează* ***subteran***.
(46) *Toată opera a fost publicată* ***postum***.
(47) *Vecinii nu plătesc impozitele* ***anual***.
(48) *Publicaţia apare* ***bilunar***.
(49) *Ne telefona* ***periodic***.
(50) *Ne vizita* ***mereu*** *de Crăciun*.
(51) *Calculatorul funcţiona* ***continuu***.
(52) *Nu te* ***mai*** *plânge!*

În anumite contexte, unele adverbe de mod pot avea şi alte valori, circumstanţiale sau necircumstanţiale, decât cele amintite până acum; aceste valori secundare sunt mai slabe decât cea de mod. Nuanţele suplimentare pot fi de tip **cauzal** (53–54), **final** (55), **consecutiv** (56), **comparativ**[16] (57–59) sau pot trimite la un **agent multiplu**[17] (60–63).

[15] Vezi GALR II: 525, 535–536.
[16] Foarte multe adverbe în ***-eşte*** se glosează prin „*ca.../în felul/aşa cum fac/aşa cum se întâmplă în cazul* + substantivul corespondent la plural (sau singular generic)”: *haiduceşte* „ca haiducii, în felul haiducilor”, *mişeleşte* „ca mişeii, în felul mişeilor”, *nemţeşte* „ca nemţii, serios” etc.
[17] Pentru ultimul caz, vezi GALR II: 525.

BDD-A602 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:28 UTC)

(53) *Bomba a explodat **accidental**, fusese programată cu trei ore mai târziu*. („în mod accidental; din cauza unui accident")
(54) *Florile acestea cresc înalte **natural**, nu folosim substanțe chimice*. („în mod natural; din cauze naturale")
(55) *Maria aşteaptă **inutil** banii*. („în mod inutil; fără rezultat")
(56) *Militarul a fost rănit **mortal***. („în mod mortal; astfel încât a murit; de moarte")
(57) *Ion s-a emoționat **copilăreşte***. („în mod copilăresc; cum se emoționează copiii")
(58) *Polițistul împărțea dreptatea **haiduceşte** în satul lui*. („ca haiducii")
(59) *Fata păşea **ostăşeşte***. („ca ostaşii")
(60) *Legea va fi votată **unanim***. („în mod unanim; de toată lumea")
(61) *Vom rezolva problema **împreună***.
(62) *Ei munceau **laolaltă** la acea casă veche*.
(63) *Frații se necăjeau **reciproc***.

Poziția de circumstanțial de mod poate interfera cu cea de **complement direct**. Spre deosebire de situațiile anterioare – în care dubla interpretare (ca adverb de mod şi ca adverb instrumental/cantitativ/de loc/de timp), de ordin semantic, putea avea consecințe la nivelul interpretării sintactice sau în care valorile semantice secundare (cauzală, comparativă, finală etc.) nu aveau implicații sintactice –, suprapunerea circumstanțial de mod – complement direct este de ordin sintactic.

(64) *Mama mi-a spus **aşa/astfel/asta**: „Nu lipsi de la şcoală!"* [*cum=ce a spus?*]
(65) *„Nu lipsi de la şcoală!", **aşa/astfel/asta** mi-a spus mama.* [*cum=ce a spus?*]
(66) − ***Cum/ce** îi spui bunicului pentru jucărie?*
− *Mulțumesc.*

În poziția de complement direct, adverbele nume de limbi[18] (*franțuzeşte, româneşte, englezeşte* etc.) şi nume de dansuri (*boităneşte, căluşereşte, păpuşeşte, ungureneşte* etc.)[19] au valoare substantivală[20].

(67) *Maria ştie **franțuzeşte***. („limba franceză")
(68) *A juca **boităneşte** „a juca boitănească"*, Pamfile, J. III, apud Haneş 1960: 146.

Lexemele precum *româneşte, franțuzeşte*, atunci când se referă la limba unui popor (şi nu la o trăsătură etnopsihologică a acestuia), se deosebesc de adverbele de mod tipice prin trăsăturile următoare:

– în mod uzual, nu pot fi coocurente cu un nominal complement direct (*Maria învață **franțuzeşte**. Maria învață poezia*. Dar: *La Zilele Francofoniei,*

[18] Vezi şi GALR I: 605, Nica 1988: 97–98 şi Haneş 1960: 146.
[19] Haneş 1960: 146.
[20] De fapt, încadrarea acestor lexeme în rândul adverbelor de mod este numai formală (sufixul *-eşte*). Într-o perioadă mai veche, numele de limbi cu formă adverbială puteau ocupa şi alte poziții sintactice: *dascăl **de latineşte**, era bun **la latineşte*** etc.; acestea erau şi mai numeroase decât în limba actuală (*austrieceşte, cehoslovăceşte, croățeşte, indieneşte, perseşte, poloneşte, portughezeşte* etc.).

BDD-A602 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:28 UTC)

Maria va recita o poezie de Eminescu ****franţuzeşte***[21]; dar *Maria va recita* ***corect*** *poezia*; **/?L-am citat pe Schiller nemţeşte*);

– nu pot fi coordonate cu adverbe de mod propriu-zise (**Ştie* ***franţuzeşte şi bine***; dar *Ştie franţuzeşte şi englezeşte*) şi, în mod obişnuit, nici cu nominale complemente directe (**Maria învaţă* ***franţuzeşte şi filosofie****; ?Ea ştie* ***franţuzeşte şi limba engleză****; ?Maria învaţă* ***franţuzeşte şi arta gătitului***);

– se pot cumula cu adverbe de mod propriu-zise (*Ştie* ***franţuzeşte bine/corect***), fapt imposibil dacă ar avea acelaşi statut (**Recită* ***corect bine***; **Vorbeşte* ***franţuzeşte englezeşte***);

– nu acceptă gradarea (**vorbeşte* ***foarte franţuzeşte***);

– nu pot constitui răspuns la o întrebare cu adverbul *cum*, ci la una cu pronumele *ce* (*Angajata ştie* ***franţuzeşte****.* ← ***Ce*** *ştie angajata?/*****Cum*** *ştie angajata?*);

– nu acceptă parafrazarea cu *în mod* sau cu *din punct de vedere* (**Vorbeşte* ***în mod/din punct de vedere franţuzesc***);

– sunt sinonime perfecte cu un substantiv (*Ion vorbeşte franţuzeşte/ franceza/limba franceză; Maria vorbeşte franţuzeşte stricat → franceza/*(ironic) *franţuzeasca stricată a Mariei*).

Deosebirile de substantivele veritabile sunt totuşi importante: lexemele de acest tip nu pot ocupa în limba actuală orice poziţie sintactică[20], nu pot fi modificate adjectival etc.

2.5. Tipuri de calificare a procesului

În funcţie de compatibilitatea semantică, procesul exprimat de verb poate fi calificat global, pozitiv sau negativ (de adverbe precum *frumos, bine, urât, prost*), sau particularizant; tipurile de caracterizare „particulară" corespund, în linii generale, tipurilor de interferenţe cu alte categorii semantice (vezi 2.4). Există şi adverbe care modifică un număr foarte mic de verbe (*a ţine/a vrea* ***morţiş****, a afirma/a spune* ***ritos****, a publica/a apărea* ***postum/antum*** etc.).

Un subtip special de caracterizare a unui proces priveşte verbele *dicendi* (*a cânta, a povesti, a răspunde, a spune, a vorbi* etc.), precum şi pe cele care exprimă alte „emisii ale corpului" (*a privi, a strănuta, a zâmbi* etc.), şi verbele de mişcare (*a alerga, a merge, a pleca, a veni* etc.) sau de poziţionare (*a se aşeza, a se poziţiona, a sta* etc.). Acestea pot fi modificate de adverbe de mod (participii adverbiale şi, mult mai rar, derivate în *-tor*[22]) sau de gerunzii[23] care exprimă tot un proces. Verbul-sursă al acestui adverb de mod are un trunchi semantic comun cu

[21] Se poate spune: *La Zilele Francofoniei, Maria va recita o poezie de Eminescu* ***în/pe franţuzeşte***; ne interesează însă structura cu adverb neînsoţit de prepoziţie.

[22] *Ea, uimită de bunătatea care i se arătase în el din câteva fraze spuse întrerupt şi* ***tremurător****, îi privea profilul osos şi desluşit, luminat de bătaia lunii*, www.poeziile.com.

[23] *Leul fuge* ***şchiopătând***.

BDD-A602 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:28 UTC)

verbul caracterizat, conține o informație de tip modal (*a țipa* „a striga, a vorbi tare, cu glas ascuțit”, *a sălta* „a se mişca în salturi” etc.) şi, în general, se poate substitui verbului determinat (*Ion* ***răspunde țipat*** = *Ion* ***țipă***; *El* ***merge şchiopătat*** = *El* ***şchioapătă***); verbul-centru reprezintă un proces hiperonim celui exprimat de adverbul de mod care îl specifică.

(69) *Ion răspunde* ***răstit***. ↔ [+ emitere de sunete] *a răspunde* ← *a se răsti*
(70) *Maria povesteşte* ***îngânat***. ↔ [+ emitere de sunete] *a povesti* ← *a îngâna*
(71) *Copilul merge* ***legănat***. ↔ [+ mişcare] *a merge* ← *a se legăna*
(72) *Băiatul păşeşte* ***săltat***. ↔ [+ mişcare] *a păşi* ← *a sălta*

Acest tip special de calificare a procesului este realizat adverbial de obicei prin modale de origine participială, aflate deci într-o relație de tip gen proxim – diferență specifică față de verbul hiperonim (*povesteşte amănunțit, descâlcit, descurcat, desluşit; vorbeşte apăsat, aprins, calculat, cântat, cârâit, chinuit, ciripit, fonfăit; spune gâjâit, gângurit, gâtuit, graseiat, hârâit, hodorogit, înăbuşit, înfundat, mieunat, miorlăit, mormăit, pițigăiat, prefăcut, răstit*; *merge apăsat, clătinat, împiedicat, împleticit, legănat, şchiopătat, târşâit, țopăit, unduit, zigzagat*; *stă ghemuit, chinuit, chircit* etc.) sau prin câteva forme în *-iş/-îş* (*alăturiş, boldiş, brânciş, cruciş, şoldiş, târâş* etc.).

(73) *Se pun apoi* ***cruciş*** *două scândurele mici, care trebuie să țină gogoşarii în oțet*, veronica.forumhit.ro ↔ [+ poziționare] *a pune* ← *a încrucişa*
(74) *Animalul rănit mergea* ***târâş***. ↔ [+ mişcare] *a merge* ← *a se târî.*

3. CONCLUZII

Scurta descriere făcută întăreşte ideea de eterogenitate a clasei adverbului de mod. După cum s-a văzut, pot fi stabilite mai multe subtipuri de adverbe de mod care se raportează sintactic la verb: cele care au în domeniul lor semantic şi verbul (şi subiectul sau complementul direct) vs cele care nu se raportează semantic la verb, ci la rezultat sau la complementul intern; cele care au un conținut semantic de tip calificativ vs cele care au un sens categorial; cele care acceptă parafrazarea prin expresii cu *în mod* şi, foarte rar, cu *din punct de vedere* vs cele care nu o acceptă. Au fost aduse în discuție şi problemele teoretice pe care le implică imposibilitatea de delimitare şi de definire consistentă a categoriei ontologice a modului; astfel, unele adverbe pot avea, pe lângă valoarea modală, şi valori cantitative, instrumentale, de loc sau de timp, comparative, cauzale etc. Tipurile de caracterizare a procesului verbal sunt, de asemenea, de naturi diferite (calificare globală vs calificare „individualizată”; calificare a unui proces prin alt proces).

Ceea ce uneşte totuşi clasa adverbelor de mod este posibilitatea de coindexare cu adverbul interogativ *cum*; acest test dă „coeziune” clasei, dar nu o delimitează total de alte (sub)clase semantice (a instrumentului, a cantitativului, a locului, a timpului, a comparativului etc.).

BDD-A602 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:28 UTC)

BIBLIOGRAFIE

Craşoveanu 1980 = D. Craşoveanu, *Consideraţii privind circumstanţialul instrumental*, în „Limba română", nr. 6, p. 591–596.

Creţia 1956 = Petru Creţia, *Complementul intern*, în *Studii de gramatică*, vol. I, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române, p. 115–120.

SMFC II = Al. Graur, M. Avram (red. resp.), *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. al-II-lea, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1960.

Guimier 1996 = Claude Guimier, *Les adverbes du français. Le cas des adverbes en -ment*, Paris, Ophrys, Collection L'essentiel français.

GALR = Valeria Guţu Romalo (coord.), *Gramatica limbii române* (tiraj nou, revizuit), vol. I şi II, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2008.

Haneş 1960 = Gh. Haneş, *Sufixele adverbiale -eşte şi -iceşte*, în SMFC II, p. 139–149.

Huddleston, Pullum 2002 = Rodney Huddleston, Geoffrey K. Pullum (coord.), *The Cambridge Grammar of the English Language*, Cambridge, Cambridge University Press.

Mîrzea Vasile 2009 = Carmen Mîrzea Vasile, *Adverbe şi expresii adverbiale de mod în limba română actuală*, în Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Dinamica limbii române – aspecte gramaticale şi discursive*, Bucureşti, Editura Academiei Române (sub tipar).

Mîrzea Vasile (ms) = Carmen Mîrzea Vasile, „Adverbializarea adjectivelor şi a participiilor în limba română actuală" (ms).

Molinier Levrier 2000 = Christian Molinier, Françoise Levrier, *Grammaire des adverbes. Description des formes en* -ment, Genève, Droz.

Nica 1988 = Dumitru Nica, *Teoria părţilor de vorbire. Aplicaţii la adverb*, Iaşi, Editura Junimea.

Pană Dindelegan 2009 = Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Dinamica limbii române – aspecte gramaticale şi discursive*, Bucureşti, Editura Academiei Române (sub tipar).

WHAT DO MANNER ADVERBS MEAN?

(Abstract)

In this paper, I describe the semantic and syntactic heterogeneity of the class of manner adverbs. Judging upon different criteria, I identified several subtypes of manner adverbs: considering the scope, there are manner adverbs which include the verb in their scope and others which do not, but refer to the result or to the cognate object; according to the semantic type of the adjective that serves at adverbialization, there are manner adverbs of qualification and manner adverbs of quantification; considering the possibility of paraphrase, there are manner adverbs synonym with the syntagm [*in* + adjective + *way/manner*] and others which do not allow this synonymy.

I also discuss some theoretical problems entailed by the difficulty to define consistently the ontological category of manner, which interferes with other types of values (instrumental, qualifying, local, temporal, comparative, etc.).

Cuvinte-cheie: adverb, mod, clasificare, eterogenitate, ambiguitate.

Keywords: adverbial, manner, classification, heterogeneity, ambiguity.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan − Al. Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

BDD-A602 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:28 UTC)